

e-ISSN: 2630-631X

Article Type

Research Article

Subject Area

Public Administration

Vol: 8 Issue: 66

Year: 2022 November

Pp: 2573-2584

Arrival

18 November 2022

Published

31 December 2022

Article ID 67155

Doi Number

<http://dx.doi.org/10.29228/smryj.67155>

How to Cite This

Article

Özşahin, M. K. (2022).

"Cumhuriyet

Döneminden Avrupa

Birliği Sürecine Kadar

Türkiye'nin Göç

Politikası",

International Social

Mentality and

Researcher Thinkers

Journal, (Issn:2630-

631X) 8(66): 2573-

2584

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Cumhuriyet Döneminden Avrupa Birliği Sürecine Kadar Türkiye'nin Göç Politikası

Turkey's Migration Policy From the Republic Period to the European Union Process

Mert Kartal Özşahin¹

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi., Selçuk Üniversitesi, SBE, Kamu Yönetimi ABD, Konya, Türkiye

ÖZET

Yapılan bu çalışmaya genel olarak bakıldığı zaman; Osmanlı'nın son dönemlerinden başlayarak Cumhuriyetin ilanı ile farklı bir boyuta geçen "Göç" kavramının Avrupa Birliği ile olan göç politikası ilişkilerine kadar olan süreci ve uygulanan politikaları ele alınmaktadır. İlk olarak yapılan çalışma Osmanlı'nın son dönemi ile birlikte Cumhuriyetin ilanından sonra yapılan göçlerin sonucunda uygulanan politikanın tanımlanması ve dönemselsel olarak ayrılması yapılmıştır. Tanımlama ve dönemselsel ayrılmalar sonrasında, Türkiye'nin göç sürecinin zaman içerisinde yaşadığı durumlar anlatılmış ve iki döneme ayrılmıştır. İlk dönem göç politikası ulusal düzeyde olmuştur. İkinci dönemde ise küresel etkiler kendini göstermiştir. İlgili dönemler ile alakalı çalışmalar yapılmış ve rakamsal veriler paylaşılmıştır. Son olarak bakıldığında ise Türkiye'nin kurulduğu zamandan itibaren izlediği göç siyaseti, yapmış olduğu kanunlar ve yönetmelikler incelenmiştir. Türkiye'nin kurumsal yapıyı kullanarak kontrol etmeye çalıştığı göç politikasının etkisi gözlemlenmiştir. İlgili çalışma betimsel yollarla ve literatüre bağlı süreç incelemesi ile oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Göç Politikası, Türkiye, Göç

ABSTRACT

When this study is examined, Starting from the last periods of the Ottoman Empire, the process of the concept of "migration", which took a different dimension with the proclamation of the Republic, to the immigration policy relations with the European Union, and the applied policies are discussed. The first study was to define the policy applied as a result of the migrations made after the proclamation of the Republic of Turkey, with the last period of the Ottoman Empire, and to separate them periodically. After the definition and periodic separations, the situations that Turkey's migration process has experienced over time are explained and divided into two periods. The first period of immigration policy was at the national level. In the second period, the global effects were evident. Studies related to the relevant periods have been made and numerical data have been shared. Finally, the immigration policy that Turkey has followed since its establishment, the laws and regulations that it has made are examined. The effect of the immigration policy that Turkey tries to control using the institutional structure has been observed. The related study was created with descriptive methods and a process analysis based on the literature.

Keywords: Immigration Policy, Turkey, Migration

GİRİŞ

Göç, geçmişten günümüze kadar uzanan önemli ve tüm dünyayı ilgilendiren bir durumdur. Farklı yerlerde yaşanan ekonomik zorluklar, meydana gelen savaşlar ve iç karışıklıklar kişiler veya toplumlar için zorluklar oluştururken; ulaşım imkanının gelişmesi ile birlikte diğer bölgelerde kalkınmanın, gelişmişliğin, refah düzeyinin, sağlık ve eğitim gibi faktörlerin yüksek düzeyde olması yıllardan beri kişilerin veya toplumların yerlerinden ayrılıp farklı bir yere gitmelerine neden oluşturur. Fakat yapılan bu yer değiştirmeler yeni yerleşmelerin olduğu bölgelerde etkilenmelere veya problemlere yol açabilmektedir. Göç eden kişiler gitmiş oldukları yerlerde o bölgenin yerlileri ile uyum problemleri yaşayabilmektedirler. Göçmenlerin sayıca fazla olduğu zamanlarda toplumsal olarak kabul görmeleri uzun süreleri bulabilir. Bunun nedenine bakıldığı zaman, gelen kişilere yapılan sosyal yardımların ve elde edilen imkanların yüksek bir oranda olmasından dolayı bulunan bölgenin yerlileri tarafından genellikle hoş karşılanmaz.

Genel olarak yapılan göçler şehir merkezlerine veya etraflarına doğru yapılır. Oluşan bu durum neticesinde belirli bir yapı ne nüfus düzenine göre oluşturulan şehirler olumsuz etkilenmekte olup bu durum başta altyapı olmak üzere pek çok problemlere sebebiyet verebilir. Devletler göçlere karşı merkezi veya yerel olarak kendi politikalarını oluştururlar. Uygulanan bu politikalar bazen ulusal bazen de uluslararası düzeyde olabilir. Zaman içerisinde göçlerde meydana gelen değişiklikler uygulanan politikaların, kanunların veya yönetmeliklerinde değişikliğine sebep olabilir.

Türkiye kurulduğu günden itibaren göç ile iç içe olan bir ülke konumundadır. Hatta kuruluş zamanındaki göçler Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde meydana gelen göçlerin devamı niteliğindedir. Ancak Türkiye'nin tanık olduğu göçlerin yönü ve göç hareketlerinin sebepleri yıldan yıla göre değişime

uğramaktadır. İlk zamanlarda meydana gelen ulus kökenli göçler yerini 80'li yıllar sonrasında başlayan küreselleşme ile birlikte uluslararası bir göç durumuna bırakmıştır. Türkiye yaşamış olduğu göç hareketleri için kendi politikasını oluşturmakta olup, bu politikalar göçün nedenlerine göre yıllar içinde değişiklikler ve güncellemeler geçirmektedir. Ayrıca bu politikaların uygulanması için yasal düzenlemeler ile çeşitli kurumlar kurulmuş ve bu kurumlara politikaların uygulanması için yetkiler tanınmıştır.

Anlatılan bu durumların ilişkisinde yapılmış olan bu çalışma Türkiye'nin kurulduğu günden itibaren Avrupa Birliği ile olan göç ilişkilerine kadar yaşamış olduğu göç durumlarını ve izlediği politikalar konu edinmektedir. Bu durumda ilk olarak Türkiye'nin göç politikasının tarihsel bir süreci anlatılmış ve dönemlere ayrılmıştır. Ayrıca dönemlerin ne duruma göre de ayrıldığı açıklanacaktır. Devamında ise Türkiye'nin karşılaşmış olduğu göçler karşısında uyguladıkları politikalar ve bu politikaların hangi durumlara göre kararlaştırıldığından bahsedilecektir. Göç politikalarının uygulanması kapsamında hangi kurumların ne tür sorumluluğa sahip olduğuna da değinilecektir.

Türkiye'nin Göç Politikasının Tanımı

Türkiye kurulduğu zamandan bugüne kadar sürekli olarak göç alan göç alan veya göç veren transit ülke konumunda olan bir özelliğe sahiptir. Cumhuriyetin ilanından sonra yaşanan göç hareketleri Türkiye'nin göç politikasını şekillendirmede Osmanlı'dan kalma göç durumları da bu sürece etki etmiştir. Türkiye'nin üzerinde bulunduğu Anadolu toprakları binlerce yıldır çok büyük göçlere tanıklık etmiştir. Türkiye'nin göç hareketlerini belli bir döneme ayırmaya kalkarsak Osmanlı dönemi göç hareketleri, Cumhuriyetin ilk yılları göç hareketleri, İkinci Dünya Savaşı dönemi, 60'lı ve 80'li yılları arası göç hareketleri, 80'li yıllardan sonra küreselleşen Dünya ile oluşan göç hareketleri (Adıgüzel, 2016:36).

Dönemsel Açıdan Türkiye'nin Göç Durumu

Türkiye kurulduğu günden küreselleşmenin başladığı 80'li yıllara kadar genel ulus yönlü göç politikası izlemiştir. Sonrasında ise başlayan küreselleşme ile birlikte uluslararası bir göç politikası yoluna doğru yön oluşturmuştur.

1923'ten Başlayıp 1980'li Yıllara Kadar Olan Dönem

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye'de oluşan nüfus mübadelesi nüfusun farklılıklarına önemli derecede azaltmış olur Sadece ulus-devlet modeme yönelik adımlar gibi görünmektedir. Osmanlı'nın dağılma sürecinde bağımsızlığını ilan eden ülkelerden dolayı göç hareketleri ilk kez bu zamanda görülmeye başlamıştır. 1912 yılında başlayan Balkan Savaşı'nda ise eni bağımsızlığını ilan eden ülkelerden ziyade Yunanistan ve Bulgaristan topraklarını genişletmesi ve İstanbul'a doğru yaklaşması da Balkanlarda yaşayan Türklerin önemli derecede Anadolu'ya göç etmesine sebebiyet vermiştir. O zamana göre yorumlamak gerekirse Her ülke kendi ulus-devletin yaratmak için ülkesinde ikamet eden yabancıları kendi ülkelerine göndermek istemiş ve ülkelerinde sadece kendi milletten insanları görmeye amaçladıkları düşünülmüştür. Bu durumu gerek zorla yapıldığı gerekse de ülkeler ile anlaşarak mübadeleler yolunda amaçlandığı gözlemlenmiştir. Bu durum için verilecek ilk örneklerden bir tanesi Balkan Savaşları sona erdikten sonra 1913 yılında Bulgaristan hükümeti ile Osmanlı Hükümeti arasında yapılan anlaşma sonrası Anadolu'da yaşayan Bulgarlar ile Bulgaristan'da yaşayan Türk Müslüman nüfusunun karşılıklı olarak yer değiştirmesidir. 48570 Türk Anadolu'ya geri dönerken, Anadolu ve İstanbul'da yaşayan 46764 Bulgar Bulgaristan'a gönderilmiştir (Ağanoğlu, 2001: 121 ve Özur, 2008: 51). Balkan Savaşları için verilecek başka bir örnek izle Yunanistan'ın toprak genişletmesi ile beraber elde ettiği Anadolu topraklarında ki Türk nüfusunu Anadolu'ya göndermiştir Osmanlı stadı gelen Türkleri Rumların yaşadığı yerlere yerleştirmiştir. Osmanlı'nın gösterdiği bu karara tepki olarak konular ise Yunanistan'a göç etmeye başlamıştır. Böylece karşılıklı göç hareketleri oluşmuştur. Bu olanlar sonucunda Osmanlı ile Yunanistan karşılıklı anlaşmaya varmışlardır Ancak her iki ülkenin de talepleri birbirlerinden çok farklı olduğu için genel olarak anlaşma tam olarak sağlanamamıştır. Ancak bu iki ülkenin yapmış oldukları adım ilerleyen dönemlerde Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki kesin mübadele kararının öncüsü olmuştur (Çetin, 2010: 153-156).

Genel olarak bakıldığında cumhuriyetin ilanına kadar yabancı ülkelerle olan savaş yani Hristiyanlarla olan savaş sonucunda Anadolu'da yaşayan çok azınlık Grup Anadolu dışına gönderilmiştir, Anadolu dışında ilişki yaşayan Türk kesimleri ise veya Müslüman gruplar Anadolu'ya göç ettirilmiştir (İçduygu, 2014: 100). Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise ilk ve en önemli güç hareketlerinden birisi olan Türkiye ile Yunanistan arasındaki nüfus mübadelesidir. Bu mübadele'' Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol'' başlığı altında imzalanmıştır. 1300000 yakın Anadolu'da yaşayan Rum ile Yarım milyona yakın Yunanistan'da yaşayan Türk yer değiştirmiştir (Yalçın, 2004: 109). Bu mübadele zorunlu gerçekleştirilmiş olup millet olarak değil din olarak algılanıp uygulanmıştır. Bu mübadele 1927 yılına kadar aralıklarla devam

etmiştir (Adıgüzel, 2016: 81). Bu durumu nedenlerinin bir tanesi de savaşlardan sonra oluşan Ulus devlet anlayışı neticesinde gerçekleştirilmesidir. Mübadele yorumlandığı zaman kişinin kendi isteği olmadan evinden ve yurdundan zorla terk ettirilmesidir. Kişilere ne istedikleri sorulmamış ve karanlık bir yöne doğru sürüklendiği işlerdir. Ancak dönem şartlarına göre 19 yıl içerisinde farklı milletlerin bulunduğu ülkeler sürekli çalışmalarında olmuştur. Bu mücadelede elde edilmek istenen sonuç ise kişilerin kendi ülkelerinde gönderilmesi ve ülkeler arasındaki barışın bir nevi de olsa sağlanmaya çalışılmasıdır. Ortaylı'ya göre bu mücadele edip temizlik olarak görülmemeli çoğu devlet adamları ile milletlerin karşılıklı olarak yer değiştirmesi olarak görülmelidir (Efe, 2018: 21). Tarihsel olarak bakıldığında Balkanlardan gelen göçler 1960'lı yıllar yani soğuk savaşın en tepe olduğu zamana kadar devam etmiştir. İleri ki dönemlerde gelen Balkan göçmenleri dönemlere göre daha sakin barış olduğu ortamlarda Türkiye'ye gelmişlerdir. 1960'lı yıllara kadar Türkiye'ye yapılan göçlere bakıldığında zaman %98 oranında Balkanlardan gelen göçler olduğu görülmektedir. Bunun sebepleri ise milletlerin kendi ülkelerinde yaşayan akrabalarına gitmek istemeleri, dini çatışmalar ve ülkeler arasındaki politik istikrarsızlık söylenebilir. Bu nedenle ek olarak Türkiye'nin Balkanlardan gelen göçmenlere kucak açması ve iyi davranması da vardır (Akgündüz, 1998: 111).

Tablo 1: 1923- 1960 Arası Türkiye'de Yabancıların Durumu

Ülkeler	1923-1933	1933-1960	1923-1960
Bulgaristan	101,507	272,971	374,478
Yunanistan	476,720	23,788	480,508
Romanya	33,852	87,476	121,351
Yugoslavya	108,179	160,922	269,101
Diğer Ülkeler	-	31,466	31,466
Toplam	700,258	576,667	1,276,925

KAYNAK: Akgündüz, 1998: 12

Devam eden süreçte ise bir diğer önemli göç dalgalarından birisi de eğitim ve akademik alanda yapılan göçlerdir. Cumhuriyetin ilanından sonra yapılmak istenen eğitim yenilenmesi ile ilgili üniversiteler kurulmuş yeni okullar açılmıştır. Bu neticeler doğrultusunda eğitim sistemini tamamlanması için Yurtdışından hocalar getirilmiştir. 1933 yılında dönüştürülen İstanbul Üniversitesi için eğitim planı oluşturulması yabancı hocalar tarafından yapılmıştır. Bu durum beyin göçüne örnek gösterilmektedir. 1933 yılında Almanya'da iktidara gelen Nazi rejiminden kaçan akademisyenler ve bilim insanları Türkiye'ye söylemiştir. Türkiye'ye gelen bu hocaları yerleşik olarak imkan çeşitliliği sağlamış, okullarda ve üniversitelerde çalıştırmaya başlamıştır. Gelen yabancı hocalar eğitim öğretim sistemine katkı yapmış, Eğitimin uzun vadeli planlaması oluşturulmuş, yeterince tam olmayan kaynakçaları zenginleştirilmiş ve son öğrenim teknikleri geliştirmişlerdir. Bunların sonucunda ülkemizde nitelikli insanlar çıkmaya başlamıştır (Namal, 2012: 15-17). 1950 yılı öncesine kadar Türkiye sadece Balkanlardan gelen göçler sayesinde oluşan Ulus Devleti ve iç göçler ile kentleşmeye yönelik göçlere ev sahipliği yapmıştır. Ancak modern açıdan göçlere bakıldığında 1950 yılından itibaren hem göç alan hem göç veren hem ise göçlerin yol üstünde bulunan ülke konumuna gelmesi ile başlamıştır. II. Dünya Savaşı sonrası oluşan dönen ve bu dönemde meydana gelen göçler Türkiye'nin göç için artık bir olgu haline geldiğini gösterir. Savaşta bir klan Avrupa kendisini toparlamak için yeniden yapılanma yoluna girmiştir. Ancak savaşta ölenler den dolayı yeterli derecede iş gücü bulamamıştır. Bunun için başka ülkelerden göçmen işçi alımı kararları verilmiştir. 1960'lı yıllara kadar Kişiler kendi çabaları ile yurt dışına çıkmaya çalışırken 1960'lı yıllardan sonra ülkeler arası anlaşma ile işçi transferleri meydana gelmiştir. Ve yoğun bir işçi göçü oluşturmuştur. Türkiye Almanya ile yaptığı anlaşma çerçevesinde istenilen durumlar, beceriler ve hedeflenen nitelikler için işçiler göndermiştir. Bu gönderimler için araya işi bilen, bağlantısı olan ve nitelikli insanlar konulmuştur (Abadan-Unat, 2002: 40). Planlı ekonomi sürecinin başlaması ile birlikte 1960'lı yıllardan itibaren Türkiye'de Göç kavramı bireysel olmaktan çıkmış kurumsal duruma gelmiştir. Döviz göndermesi ve bu giren dövizlerin Türkiye ekonomisini canlandırması düşünülmüş olup, yurtdışı işçi gönderilmesi desteklenmiş ve teşvik edilmiştir. Artık devletinde göçü desteklemesi ile birlikte yurtdışına gidilen göç daha da büyümüş ve sistemselsel bir hale bürünmüştür. Bu ikili antlaşmalar sadece Almanya ile olmamıştır ama başı çekilmiştir. İngiltere Fransa Belçika ve Hollanda gibi ülkeler ile antlaşmalar imzalanmış ve işçiler gönderilmiştir. Diğer Avrupa ülkeleri ise Türkiye ile birlikte Yunanistan ve Yugoslavya'dan da göçmen işçiler almıştır (Görmezöz, 2011: 41).

Tablo 2: Türkiye'nin Avrupa Ülkeleri ile Yaptığı İşgücü Antlaşmaları

Ülkeler	İşgücü Anlaşmaları	Sosyal Anlaşmaları	Güvenlik
Batı Almanya	30 Eylül 1961	30 Nisan 1964	
Avusturya	15 Mayıs 1964	12 Ekim 1966	
Belçika	15 Temmuz 1964	4 Temmuz 1966	
Hollanda	19 Ağustos 1964	5 Nisan 1966	
İsviçre	-	1 Mayıs 1969	
Fransa	8 Nisan 1965	20 Ocak 1972	
İsveç	10 Mart 1967	2 Eylül 1977	
Danimarka	-	13 Kasım 1970	

Kaynak: Abadan- Unat, 2002: 42

Genel olarak bakıldığında 1950 sonrası Türkiye göç veren bir ülke gibi gözükse de Osmanlı'dan kalma Balkanlar'dan göç alma durumu devam etmektedir. Bulgaristan ile yapılan Antlaşması sonrasında 1950'li yıllarda 100.000 Türk Türkiye yerleşmiştir 1980 öncesi yılında da yine Bulgaristan'da yapılan anlaşması sonucunda 100.000 Türk yine Türkiye'ye yerleşmiştir. Kayıtlarda olmaması ara Yunanistan'dan 1960 ile 1980 yılları arasında 20000 civarında Türk'ün Türkiye'ye geldiği tahmin edilmektedir (Kirişçi, 2000:9). Türkiye hem göç gönderirken hem de göç kabul ederken denge kurmaya çalışmıştır bir nevi de bu dengede başarılı olmaya çalışırken 1973 yılında meydana gelen petrol krizi diğer ülkeleri olduğu gibi Türkiye'de de çatlak meydana getirmiştir. Oluşan petrol krizi neticesinde Avrupa ülkeleri ekonomide daralma görmüştür ve bu gördükleri daralma neticesinde işçi alımlarına durdurmaya veya yavaşlatmaya başlamıştır. Oluşan bu durum neticesinde istihdam Türkiye açısından olumsuz yönde etkilemeye başlamıştır. Batı ülkelerdeki bunalımın Tam aksine Doğu ülkelerindeki petrol ile beraber ekonomik gelişme artmıştır. Türkiye'deki vasıflı işgücü ise iş bulma yönü batıdan doğuya doğru çevirmiş kendisine yeni bir olanak sağlamıştır (İçduygu, 2014: 200). Bir üst tabloda görüldüğü üzere Petrol Krizinden sonra Avrupa ülkeleri neredeyse hiç canını kesmektedir ve bununla birlikte kendi ülkesindeki işçilere sigorta anlaşmaları imzalanmıştır. Bu krizi sonucu sadece işçi alımının durdurulmasına yönelik atılan adımlar olmamakla beraber Avrupa ülkesinde pek çok çalışan kendi işini kaybetmiş ve işsiz konumuna düşmüştür. 1970'li yılların başından itibaren Avrupa ülkelerinde yaşayan göçmen işçiler yaşadıkları ülkeler ile Sağlık Doğum yardımı, işsizlik maaşı ve emeklilik gibi Sosyal konularda anlaşmaya varmışlardır. Bu anlaşmanın temel amaçları yapılan politikaların kalıcılığını sağlamaktır ve uzun vadeli geleceğe plan yapmaktır (Abadan- Unat, 2002: 47).

Savaş sonrası Türkiye'de sadece dış göçler meydana gelmemiştir, bununla birlikte iç göçler de 1950'li yıllardan sonra çok fazla atmıştır. Genel olarak bakıldığında kırsal yerlerden kentsel yerlere göçler çok fazla atmış ve bu durum ilerleyen dönemlerde dalgalar halini alacaktır. Bunun nedenine bakıldığında ise köylerde tarım için artık makinelerin kullanıp insan gücüne ihtiyaç kalmaması, kentsel yerlerde sanayileşmenin artması ile beraber ihtiyacını daha çok artması ve bunun sonucunda iş bulma umutları vardır. Bu durumun genel nedeni ise kırsal yerler ile kentsel yerler arasında büyük fark olan gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelerdir (Önder, 2018: 100). Türkiye'de devlet tarafından sanayinin desteklenmesi ve şehirlere sanayi üretim merkezlerinin açılması ile birlikte kırsal kesimden kentsel kesime yapılan göçler yüzünden sağlıksız bir kentleşme görülmektedir. Çarpık kentleşme hızla fazlalırken, kentlerdeki istihdamı köylerden göç edenleri karşılayamaması sonucunda büyük eksiklikler meydana gelmeye başlamış olup işsizlik yukarılara doğru tırmanmış ve önemli bir konu haline gelmiştir (Doğan, 2011: 297). Göçlerin hızlanmasını bir diğer nedenleri de ulaşım imkanındaki erişebilirlik olmuştur. Teoriler de değinildiği üzere imkanlar ne yapması ile birlikte Özellikle de ulaşım imkanları arttığı için kırsal bölgeden kentsel bölgeyi göçler çok fazlalaşmıştır. Aynı zamanda ulaşım imkanları için sadece göç atmamıştır bununla beraber kırsal bölgedeki tarımsal ürünlerin kentsel bölge ulaşımı daha da kolaylaştığı için yerel piyasadan genel piyasaya geçiş yapmışlardır. Bu durum ise göç hissini daha da arttıran nedenlerdendir (Tekeli, 2008:75).

1980'li Yıllardan Günümüze Kadar Devam Eden Süreç

1973 yılında dünyada meydana gelen petrol krizi çoğu Avrupa ülkesinin krize sokmuştur. Bunun sonucu olarak Türklerin en çok gittiği ülke olan Almanya da dahil olmak üzere pek çok ülke işçi alımını durdurmuştur. Ancak Türkler gitmek için farklı yollara başvurmuştur. Bu duruma ilk bakıldığı zaman aile birleşmesi ilk sırada gelir. Bu şu şekilde açıklanabilir; Önceden çalışmak için gitmiş Bir kişinin hayatına devam ettirmeye başlamış olması ve bunun neticesinde Türkiye'de yaşayan ailesine de kendi yanına almasıyla

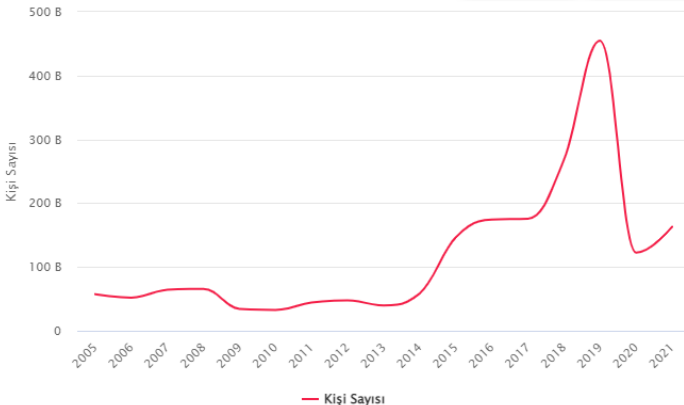
sonuçlanır. Bununla beraber kullanılan başka bir yol ise kaçak olarak gidip siyasi mülteci olarak başvuru yapıp kalmaktır. Ama genel olarak bakıldığı zaman en çok aile birleşmesi yoluyla Almanya'ya gidildiği gözlemlenmiştir (Kirişçi, 2003: 91-92). Türkiye'de meydana gelen 12 Eylül 1980 Darbesi ile birlikte yurt dışına siyasi mülteci olarak kaçak gidenlerin sayısı da çok fazladır (Somuncu, 2006: 110).

Osmanlı'nın son zamanları ve cumhuriyetin ilk zamanlarından itibaren 1980 yılına kadar Türkiye genel olarak sürekli göç alan bir ülke konumundadır özellikle Balkanlardan gelen Türk göçmenler ile birlikte Türkiye'den göç aldığı sayı azımsanmayacak kadar fazladır. Bu durum için istatistiklere bakıldığı zaman Türkiye'nin göç alan bir ülke konumunda olduğu gözlemlenmiştir. Ancak 1980'li yıllardan sonra değişen Dünya düzeni ile birlikte Türkiye'nin de güçlü düzeninde farklılıklar meydana gelmiştir her ne kadar göç veren bir ülke olsa da bundan sonra sürekli güç almaya başlayan bir ülke konumuna gelmiştir. Bunun nedeni ise Diğer ülkelerdeki siyasi karmaşalar, ekonomik krizler veya savaşlar duruma örnek gösterilmiş olup Türkiye'yi hedef ülke veya transit ülke konumuna da sokmuştur (İçduygu, 2006: 71-72).

80'lerden sonra başlayan küreselleşme ile birlikte göç rotası değişen Türkiye'nin aldığı göçmenler Asya ve Afrika üzerindedir. Bu durum için gösterilecek olan ilk ve en büyük örneklerden birisi 1979 yılında başlayan ve Şah rejiminin yıkılması ile sona eren İran devriminden sonra kaçan İranlıların Türkiye sığınmasıdır. Burada Türkiye Hedef ülke olmamaktadır. Devrimden kaçan İranlılar Türkiye'yi transit ülke olarak kullanıp Amerika ve Avrupa'daki ülkelere dağılmışlardır. İddialara göre Türkiye geçiş Rotası olarak kullanan İranlıların sayısı 1 buçuk milyon civarındadır (Buz, 2008: 12). Dönemsel olarak yapılan göçler sıralandığı zaman; Sovyetlerin Afganistan işgalinden sonra Türkiye'yi transit ülke olarak kullanıp sonradan Avrupa'ya giden Afganlar ilk sırada yer almaktadır. Devam eden dönem içerisinde bakıldığında Bulgaristan hükümetinin Türklere yaptığı zulüm sonrasında Türkiye yaklaşık 500000 civarında Türk'ün gelmesi ile bu süreç devam etmiştir. Bu sığınmacılar Türkiye'ye kesin olarak yerleşmiş olup vatandaşlık almışlardır. 10 yıl süren İran-İrak Savaşı sırasında ise yaklaşık 600000 kişinin Irak'tan Türkiye'ye göç ettiği bilinir. Halepçe'de yapılan katliam sırasında kaçan binlerce insanın yine Türkiye sığınması ise Doğu'dan gelen göçler için vereceğimiz örneklerde son sırada yer almaktadır (Manneart, 2003: 2-4). 90'lı yılların başında başlayan ve büyük felaketler ile sonuçlanan Yugoslavya'nın dağılması sürecinde soykırıma uğrayan binlerce Boşnak Müslüman Türkiye'ye göç etmiştir. Olayların takibinde ise Yine Aynı süreçte 1999 yılında Kosova Savaşı ile birlikte yine Türkiye'ye binlerce Kosovalı Arnavut göç etmiştir. Bu durum kitlesel bir güç olarak tanımlanmış olup yaklaşık 50000 kişinin Türkiye'ye göç ettiği düşünülmektedir (Deniz, 2011: 95). Türkiye'nin maruz kaldığı başka bir kitlesel göç akımı ise Sovyetler Birliği'nin dağılmasıdır. Eski Sovyet ülkeleri ve Doğu bloğunda bulunan ülkelerin vatandaşları yaşadıkları ekonomik krizlerden dolayı daha iyi bir geleceğe sahip olma iyi bir refah içinde yaşamak için farklı ülkelere göç etmişlerdir. Bu göçten sonra hedef ülkelerden birisi de Türkiye olmuştur. Gelen insanlardan bazıları istedikleri yaşama kavuşmuş olmasına rağmen diğer kısmı ise istedikleri refaha kavuşma fırsatlarını yakalayamamışlardır (Alan, 2016: 43).

90'lı yıllardaki transit göçler de Türkiye için önemli bir yer kapsamaktadır. Ortadoğu'dan gelen göçmenler Avrupa'ya gitmek için Türkiye'yi Transit bir ülke olarak kullanmıştır. Bunu takiben Afrika'dan gelen göçmenler de Türkiye'yi transit ülke olarak kullanmak istemiştir. Fakat tekrar gitmek yerine Türkiye'de kalıcı olarak kalmayı tercih etmiştir. Bu yolculukta Türkiye'yi kullanmalarının temel nedeni Türkiye'nin refaha açılan bir kapı olarak görülmesidir. Genel olarak bakıldığı zaman gelen bu kişilerin hepsi resmi veya yazılı olarak yollarla gelmemişlerdir aralarında kaçak ve düzensiz göçmenler de bulunmaktadır. Gitmek istedikleri ülkede kabul görmeyen bu kişiler kendi ülkelerine dönmek istemedikleri için Türkiye'yi ana hedefi haline getirip burada kalmak istemektedirler (İçduygu, 2003:18).

Tablo 3: 2005-2021 Yılları Arası Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı

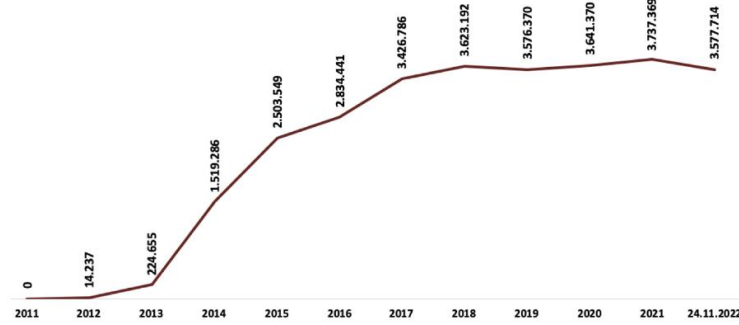

Kaynak: Göç İdaresi, 2022

2000'li yıllara geldiğimizde ise Türkiye yine Transit ülke Özelliğini korumakta olup, Asya ve Afrika üzerinden yasadışı göçler almaya devam etmektedir. 2009 yılına kadar 800 bin kaçak göçmen yakalanmıştır ve bunların yanı sıra yurt dışına gitmek istediği tahmin edilmektedir (İçduygu, 2010: 7). Artan göçmen akımı ile birlikte Avrupa ülkeleri sınır kontrollerinin güvenliklerine daha da arttırmıştır bundan dolayı da göçmenler ilk olarak Türkiye'yi hedef ülke yoluna haline getirmiştir. Buradan da Avrupa ülkelerine dağılmaya başlamışlardır. Düzensiz göçmen yakalanmaları 2014 yılına kadar düzenli aralıklarla gelmiştir ancak bundan sonraki dönemlerde çok yüksek şekilde artmıştır. Bunun nedeni ise komşu ülkelerde yaşanan istikrarsızlık, ekonomik bunalım ve Arap Baharı 'nın etkisiyle oluşan iç savaşlardır. Türkiye'nin kendi iç yapısı komşu ülkelere göre daha istikrarlı ve zaman ne kadar olduğu için kişiler için göç yuvası haline gelmiştir ve bu Türkiye'nin Avrupa birliği ile olan göç ilişkilerinin de devamını sağlamıştır (Kartal, 2008: 61-62).

2010 yılı sonrası olan göç süreci Türkiye için çok zor bir durum oluşturmuştur. 90'lardan beri devam eden düzensiz güç akımının üstüne 2010 yılında başlayan Arap baharı ile birlikte daha da karmaşık bir hal almıştır. Çünkü Arap Baharı olduğu ülkelerde yaşanan iç savaşlar nedeniyle pek çok insan kaçak olarak Türkiye'nin de dahil olduğu Avrupa ülkelerine göç etmeye başlamıştır. İlk olarak Tunus'ta faaliyet gösteren Arap baharı diğer Arap ülkelerine de yansımış, 2011 yılına geldiğinde Suriye'de de patlak vermiştir (Malkara, 2017: 43). Suriye'de Esad hükümetinin halk tarafından protesto edilmeye başlanması ile birlikte Başlayan olaylar, hükümet güçlerinin sert ve kanlı müdahalesi sonucunda daha kötü sonuçlar doğurmuştur. Olayları izleyen durumda iç savaş başlamış olup yeni gruplar türemiştir. Bu olayların sonucunda ise son yüzyılın gördüğü en büyük göç dalgasından birisi cereyan etmiştir. Suriye'de başlayan bu savaş milyonlarca insanın evlerini bırakarak başka ülkelere göç etmesine sebebiyet vermiştir (İnce, 2018: 43). Mesafe olarak birbirlerine yakın olan ülkelerin en büyük sorunlarından birisi; Bir ülkede çıkacak olan kargaşanın diğer ülke için göç akımı gibi sorunlara yol açabilmesidir. Globalleşen Dünya ile birlikte ülke içlerinde çıkan kargaşalar çok fazlaşmış olup bunun sonucuna komşu veya yakın ülkelere göçler artmıştır. Türkiye'de ise olan duru Suriye İç Savaşı ile birlikte milyonlarca insanın göç akımına maruz kalmıştır. Gelenler için mülteci kampları kurulmuş, gelen kişiler bu kamplara yerleştirilmiştir. Gelen sığınmacıların ihtiyaçları çeşitli yardım kuruluşları tarafından karşılanmaya başlanmıştır. Fakat gelen mülteci sayısına bakıldığında zaman yıllara içinde beklenenden çok fazla derecede arttığı için artık insanlar kamplarda kalmamaya başlamış olup, ülkenin çeşitli yerlerine dağılmışlardır (Dönmezkar, 2015: 291-292). 2019 yılında BMYKK tarafından veriler paylaşılmış olup, bu verilerde 3,5 Milyon Suriyelinin Türkiye'de olduğu saptanmıştır (Unher, 2018: 1). BMYKK rapor paylaşmayı durdurunca faaliyetlerin takibini Göç İdaresi üstlenmiş ve raporları kendileri paylaşmaya başlamıştır.

Tablo 4: Geçici Koruma Verilen Suriyeliler

Kaynak: Göç İdaresi Müdürlüğü, 2022

Global Dünya oluşumuyla sadece dış göçler oluşmamıştır. Sanayinin gelişmesi, tarımdaki makineleşme ve ulaşımdaki gelişmişlik ile birlikte iç göçlerde de artış meydana gelmiştir. Sıralama ile bakılırsa köylerden il merkezlerine, oradan da başka şehirlere yapılan göçler gözlemlenmiştir. "Klasik Göç Teorisi" incelendiği zaman kırdan kente yapılan göçlerin bu teoriyi desteklediği sonucuna varılmıştır. Kişilerin daha iyi yaşam arayışı ve istihdam bulmak istemeleri bu durumu destekler niteliktedir (Şen, 2014: 238). Son nüfus sayımı 2000 yılında yapılmıştır. Bu sayım iç göçler için yapılan istatistiklerin dayanağını oluşturmaktadır. Yapılan bu gözlemlerde kırdan kente olan göçlerin çok yüksek bir yüzdeye sahip olduğu bilinir. Şehirlere yapılan göçlerin insanları olumlu yönde etkileyen durumlarının yanı sıra oluşan göç ve insan birikmesiyle birlikte olumsuz yönlerde meydana gelmektedir. İlk dönemleri kırdan kente olarak yapılan göçler belli dönemlerde sabit olarak devam etse de belirli bir dönemden sonra kentlere yapılan göçler etkisini göstermeye başlamıştır (Bahar ve Bingöl, 2010: 48 - Güreşçi, 2010: 80). Sonuç olarak duruma bakıldığında, küreselleşme ile 1980 sonrası başlayan birbirinden farklı göçmen akınları Türkiye'yi hem transit hem de ana hedef ülke konuma getirmiştir. Ayrıca çevre ülkelerinde yaşanan durumlardan dolayı Türkiye şu anda en çok sığınmacı barındıran ülke konumdadır. Ek olarak iç göçlerde devam etmiş olup kentlere yapılan göçler belli seviyenin üstüne çıkmıştır.

Kentsellik insanlar üzerinde kendisini artık göstermiştir. Oluşan durumlar neticesinde kırsal bölgelerde nüfus düşerken bunun istisnası olarak kentlerden köylere yapılan göçlerde mevcuttur (Başel, 2007: 590).

Kurulduğu Günden İtibaren Türkiye'nin Göç Siyaseti

Göç kavramına bakıldığı zaman insanlık tarihi ile beraber günümüze kadar geldiği söylenebilir Bunun nedeni ise insanların sürekli olarak dünya tarihi boyunca yer değiştirmesidir. Gerek bireysel gerek ve kitlesel olarak göçler her dönem meydana gelmiştir. Ancak sistematik olarak bakıldığında bütün yönelik politikalar 20. yüzyılın başları ile itibaren devletler tarafından oluşturulmaya başlanmıştır. Türkiye'de ise göç politikası kurulduğu ilk zamandan itibaren Balkanlardan gelen göçler ile birlikte oluşturulmaya çalışılan Ulus devlet için yapılan düzenlemeler ile başlamıştır. İlerleyen dönemlerde farklılaşan ve çeşitli hale gelen göçler ile birlikte uygulanan göç politikaları da şekillenmiş ve değiştirilmiştir.

İskan Kanunları (1926 ve 1934)

Çeşit çeşit farklı dönemlerde oluşan göç akımları Osmanlı zamanından beri belirli bir iskana yerleştirilerek düzenlenmeye uğraşmıştır. "Beşeri Yerleşme" iskanın açıklamasıdır (Halaçoğlu, 2006: 1). Farklı bir tanıma bakıldığında ise iskan; farklı bir yerden göçen bireylerin yeni geldikleri yere yerleştirilmesi ve istihdam edilip ev sahibi olmasıdır (Emek-İnan, 2014: 84; Keleş, 1998: 140). İskan, Osmanlı zamanından beri fethedilen topraklara Türk ve Müslüman bireylerin yerleştirilmesi için uygulanan bir politikadır. Bu durumdan üç yıl sonra meydana gelen Birinci Dünya Savaşı ile de birlikte göç durumları tekrardan devam etmeye başlamıştır.

Rakamsal olarak bakıldığında ise ülkedeki nüfusu üçte birinin göç etmek zorunda olduğu ve yerlerinin değiştirildiği tahmin edilir (Emek İnan, 2016:16; Dündar, 2007:45). Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile birlikte yapılan antlaşmalar sonrasında nüfus mübadeleler meydana gelmiş Anadolu'dan giden göçler olduğu gibi bir o kadar da gelen göçler olmuştur. 1926 yılında gelen güçlere karşı kurumsal sistem oluşturup Düzenli bir yerleştirme yapmak için İlk kurumsal çalışma düzenlenmiştir. Düzenleme sistemine bakıldığında amaç sadece Anadolu'ya gelen göçmenler değil, yerleşik hayatı olmayan, sürekli yer değiştiren göçebeler içinde daha sağlıklı ve düzgün bir durum amacıyla uygulanmıştır (Kaygısız, 2013: 105-106). Osmanlı'nın son dönemleri ve cumhuriyetin ilk başlarındaki oluşturulan güç mevzuatlarına bakıldığında; Oluşturulan bu mevzuat ve yönetmelikleri yapılan göçlerden dolayı düzenlenmesinin etkisi büyüktür. Osmanlı zamanında yapılan yerleştirmelerde İslam kimliğinin ön plana çıkarken Cumhuriyet Döneminde ise oluşturulmak istenen ulus kimlikten dolayı Anadolu'ya Türk göçlerinin gelmesine müsaade edilmiştir (Kaygısız, 2013: 105). Tekrardan 1926 yılına baktığımızda ise göç edenlerin içinden seçilen kişilerin olması ulus-devlet oluşturma aşamasının en önemli adımlarından biridir (İçduygu, 2014: 119). 1926 yılında oluşturulan İskan Kanunu 1936 yılına kadar farklı farklı düzenlemeler ile yoluna devam etmiştir. 21 Haziran 1934 yılında kabul edilen yeni kanun ile birlikte 1926 yılında kabul edilen İskan Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır. Yeni oluşturulan bu kanuna birlikte yeni tanımlamalar yapılmış olup göçmen kavramı oluşturulmuştur. Dışarıdan Türkiye'ye gelen Türk soyundan ve Türk kültürüne olan kişiler olarak "muhacir" tanımlanmıştır. Bu tanıma baktığımızda ise en önemli özellik Ulus Devleti için oluşturulan Sadece Türk kökenli ve Türk kültüründen gelen kişileri tanımlamaktadır. Sadece bu kişilerin göç ve iskan hakkı tanınmıştır. Öte yandan bakıldığında ise Türkiye'ye zorunlu göç etmek zorunda kalan kişilerin tanımlanması ise "mülteci" olarak nitelendirilir (Alan, 2016: 62). 1936 senesinde oluşturulan yeni kanun ile birlikte sadece mültecilerin çözümü değil aynı zamanda düzeltereğiz şekilde yaşayan göçebeler için de bir çözüm üretilmeye çalışılmıştır. Ülke genelinde nüfus çalışmaları yapılmış nüfusu fazla olan yerler iskan alanlarına alınmamıştır. Yunanistan ile olan mübadele devam ederken bu göçlere ek olarak Bulgaristan ve Romanya 'dan gelen Türk göçleri de etki etmiştir. Gelen Muhacirler ülkenin nüfus yoğunluğuna göre oluşturulan sistemdeki yerlere gönderilmiştir (Duman, 2009: 478). Muhacirler yeni geldikleri yerlere yerleştirildikten sonra ele alınan bir diğer önemli konu ise güvenlik durumudur. Bulgaristan'dan gelen Türklerin nüfus yoğunluğuna göre yerleştirmelerinin asıl nedeni olası bir Bulgar saldırısı sonucunda göçmen Türklerin aynı korku ile tekrar baş başa kalması içindir. Güvenlik gereği bakıldığı zaman 1936 yılında gelen Bulgar göçmenlerinin yaklaşık 95000 kişi kadarı Trakya bölgesine yerleştirilmiştir (Sallan-Gül, 2002: 87). Kanuni son maddelerine bakıldığı zaman Türkiye'ye gelen kişilerin nasıl toprak sahibi olacağı, nasıl tapu alacağı, nasıl ev sahibi olacağı ve nasıl vergi ödeyeceği gibi maddeler içermektedir. Bunlara ek olarak ise sınır dışı kalma nedenleri de bu kanunlarda belirtilmiştir. Genel kurallara uymamak ve güvenliğe aykırı hareket etmek sınır dışı kalma nedenleri arasındadır.

Pasaport Kanunu (5682 Sayılı)

Düzenli aralıklar ile yabancıların yerleştirilmesi çeşitli uygulamalar ile dönem dönem devam etmiştir. Pasaport Kanunu ülke dışında gelen kişiler için belirli kurallar içeren bir kanun olup 1950 yılında kabul görmüştür. 5682 sayılı kanun pasaport ile ilgili kanundur. Bu kanunun ilk 3 maddesine bakıldığı zaman pasaport için

gerekli durumlar ele alınmıştır. 4. maddesine bakıldığında ise pasaporta dair gerekli evrakları buldurmamayan kişilerin yurt dışına çıkarılacağı yani sınır dışı edileceği belirtilmiştir. Sonrasında kaldırılan 8. madde ise Türkiye'ye kimlerin giremeyeceğini açıklamıştır (Dönmez Kara, 2015: 166; Gürkan, 2006: 83).

Pasaport Kanunu cezai durumları da içermektedir. 33 maddede pasaport ve benzeri belgeler ile yurt dışına çıkış yapılması halinde verilecek cezalar açıklanmıştır. Ayrıca diğer maddede ise Türkiye'ye girerken gerekli belgelerin olmaması halinde verilecek cezalar açıklanmıştır yabancılar için ise cezalarını çekilmesinin ardından sınır dışı edileceği belirtilmiştir. 35 ve 36. maddelere bakıldığında ise bakanlık tarafından izin verilen sınır kapıları dışında başka taraftan girişler yapmaya çalışan kişilerin alacağı hapis cezaları kanunda belirtilmiştir. Bu hapis cezası geçmeye çalışanlar için

1 aydan 6 aya kadar süre içinde olurken. Bu kişileri geçiş yapılmaması gereken yere götüren kişiler için ise 1 aydan 2 yıla kadar hapis cezası öngörülmektedir (5682 Pasaport Kanunu Resmi Gazete, 1950: 2370).

Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun (5683 Sayılı)

5683 sayılı bu kanun pasaport Kanunu'nun kabulünün hemen ardından kabul görmüştür. Pasaport Kanunu takip eden bir şekilde ülkeye gelen yabancıların seyahat ve yerleşmesine yönelik haklara sahip olmuşlardır (5683, 1950: 1). 3. maddeye bakıldığında Türkiye'ye gelecek yabancılarla 1 aydan fazla kalması durumunda ikamet için izin almak durumundadırlar. 1998 yılında yapılan değişiklik ile süre durumu esnetilmiş olup 5 seneye çıkarılmıştır. Kanuna göre süre dolduktan sonra 4 kereye mahsus süre uzatımı yapılabilir (5683 Sayılı Kanun, 1950: 3-9 md). 19 ve 26. maddeleri arası yabancıların sınır dışı edilmesi için olması gereken durumlar anlatılmaktadır. Eğer bir yabancı sınır dışı edildikten sonra tekrar ülkeye girmeye çalışırsa bu sefer para cezası ve sınır dışı bir arada uygulanır. 12. maddeye bakıldığında ise Siyasi sebeplerden dolayı Türkiye'ye gelen kişilerin mülteci olma durumu İçişleri Bakanlığı'na bağlı kurumlar belirlediği yerlerde kalmak şartı ile karşılanabilir. 1998 yılında eklenen maddi ile sınır ülkelerden gelen Türk soylu kişiler İçişleri Bakanlığının Yapacağı düzenlemelerle iskan ettirilebilir (5683 Sayılı Kanun, 1950: 2380; 1998: 2381).

1951 Cenevre Sözleşmesine Yönelik Atılan Adımlar

“Mültecilerin Hukukuna Dair Sözleşme” İlk kez genel olarak mülteci kavramını tanımlamış ve 1951 yılında imzalanmıştır. Mülteciye tanım olarak bakıldığında din, dil, ırk, toplumsal yapı, etnik köken gibi ayırımı maruz kalan veya şiddet gören kişiler kendilerine haklı sebeplere göre yaşadığı ülkeyi terk edip, başka bir ülkeye sığınma talebinde bulunan kişilerdir. Sözleşme hazırlanırken Türkiye'de bulunmuş olup sonraki dönemlerde başkan yardımcılığı görevini yürütmüştür. Ancak Türkiye antlaşmayı 1961 yılında kabul etmiştir (Urk, 2010: 34). Türkiye antlaşma imzalanmıştır ancak bazı çekinceler de ortaya koymuştur. Bu çekincelere bakıldığı zaman;

✓ Türkiye'de bulunan mülteciler Türk kökenli kişilerden daha fazla haklara sahip olamaz

Rus Ermeni ve Suriyeli mülteciler ile ilgili imzalanan 1926 ve 1928 antlaşmaları Türkiye'nin taraf olmadığı bir antlaşmadır.

✓ Sözleşmede yazılan 1951 yılında yaşanan olaylar Türkiye tarafından 1951 yılında Avrupa'da yaşanan olaylar belirtilmiştir.

✓ Kişinin bulunduğu ülkede Kendi isteği ile korunduğu veya sonradan kazandığı vatandaşlıkları sadece kendi isteğiyle değil bulunduğu ülkenin olaylarla ilgilidir (Mültecilerin Hukukuna Dair Sözleşme, 1961: 181; Kaygısız, 2013: 108).

Türkiye coğrafya çekilecek olarak sadece Avrupalı mülteci kabul etmesi dışında Avrupalı olmayan ülkelere gelen kişileri kendi hukuki kuralları uygulanmaktadır (Ekşi, 2014). Olayların devamında ise 1951 yılında yapılan anlaşma sonucunda tanımlaması yapılan mültecilerin 1951 yılından önce yaşanan olaylar neticesinde değerlendirilmesi, mülteci ve sığınmacı sayısındaki değişiklikleri yaşanan olaylar sonucunda etki göstermemiştir.

Bu durum sonucunda 1967 Protokolü ek madde olarak çıkarılmıştır. Bu fotokopide önce sadece 1951 öncesi yaşanan olaylar yazısı çıkarılmıştır. Çünkü taraf ülkelerde herhangi bir sınırlama olmaması gerektiği bildirilmiştir. Fakat yeni duruma bakıldığında 1951 yılında coğrafi çekince komşu ülkeler 1967 yılında da tekrardan bu çekileceği koyması ters bir durum oluşturmaktadır. Kader bu duruma örnek olup koyduğu çekince 1967 yılında da devam ettirmiştir (Ergüven ve Özturanlı, 2007: 1017-1018).

Cenevre sözleşmesi imzalandıktan sonra Türkiye tarafından 3 türlü mülteci tanım oluşturulmuştur. Anlaşma çerçevesinde olan sözleşme içi mülteciler, anlaşma dışında olan sözleşme dışı mülteciler, Türk kökenli olarak gelen ulusal mülteciler olarak üç gruba ayrılmıştır. Bu duruma istisna olarak bakıldığında 1979 yılında

Türkiye'ye gelen İranlı mülteciler ilk olarak "turist" statüsüne konulmuştur. Sonraki süreçte ise ya aracı kurumlarla ya da kendi çabalarıyla başka ülkelere dağılmışlardır (İçduygu, 2000: 360).

Vatandaşlık Kanunu (5901 Sayılı Kanun)

5971 sayılı vatandaşlık kanunu ile Türk vatandaşlığı hakkında kanunlar düzenlenmiştir. Yabancılar içinde olmak üzere hangi durumlarda vatandaşları hak kazanılacak bildirilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti ile ilgili bir yurttaşlık bağlantısı olmayan kişiler "Yabancı" olarak tanımlanmıştır. Yabancı olarak tanımlanan kişi kişilerin vatandaşlığı hak etmesi için bazı şartlar vardır.

- ✓ Türk kanunlarına veya kendi yardımcıları kanunlarına göre Ergin ve ayırt edici özelliğe sahip olmak.
- ✓ Aralıksız Türkiye'de 5 yıl yaşamak ve bunun sonucunda başvuruda bulunmak.
- ✓ Sergilediği hal ve hareketlerle birlikte Türkiye'ye göre uyum sağlamak.
- ✓ Tehlike barındıran bir sağlık sorununa sahip olmamak.
- ✓ Güzel ahlaklı olmak.
- ✓ İyi derecede Türkçe bilmek.
- ✓ Türkiye'de kendisinin ve yanındakilerin geçimini sağlayabilmek ve idare edebilmek
- ✓ Meslek sahibi olmak.
- ✓ Kamu düzeni ve milli güvenlik bakımından sorun teşkil edecek bir kişi olmamak (5971 Sayılı Kanun, 2009: 10443).

1964 yılında yeni gelen kanunla birlikte evlilik yoluyla kazanılan vatandaşlığı zorlaştırma içinde olunmuştur. Bu durumun neticesinde Türk vatandaşı ile evli olan kişiye 3 yıl boyunca evli kalması ve Evli olan kişilerin başvuruda bulunması zorunluluğu getirilmiştir (Erkiral Tavas, 2015: 325).

İltica Yönetmeliği (1994)

Türkiye uzun yıllardan beri göç alan bir ülkedir geçmiş zamanlara bakıldığında sadece Türk kökenli kişilerin geldiği görülmektedir ve düzenler buna göre kurulmuştur ancak 1990'lı yıllardan sonra gelişen globalleşme ile birlikte ve Türkiye'nin çevre ülkelerinde oluşan iç karışıklıklar nedeniyle Türkiye çok fazla milletten mülteci akını gelmeye başlamıştır bunun sonuç olarak ise 1994 yılında yayınlanan "İltica Yönetmeliği" ile bu durum kontrol altına alınmaya çalışılmıştır (Aktel ve Kaygısız, 2018: 593). Oluşturulan bu yönetmelik 1951 Cenevre sözleşmesi ile 1964 değişikliği esas alınarak yazılmıştır. Belge Türkiye'nin oluşturduğu ilk kurumsal iltica belgesidir. Hedeflenen amaç ve belirlilik ilk iki maddede anlatılmaktadır. Ülkeye gelen veya sınırda bekleyen yabancılar için oluşturulan düzen, uygulanacak prosedürler, nereye yerleştirilmesi gerektiği ve ne yapacakları kapsamlar da yer almaktadır. (İltica Yönetmeliği, 1994: md 1-2.). Bu durum da mülteci ve sığınmacı terimlerinin hukuksal kavramda yer alması çok önemlidir.

Cenevre sözleşmesinde bulunan coğrafi kısıtlama burada da devamlılık sağlamıştır. 3. maddeye baktığımız zaman "Mülteci" tanımına bakarken "Avrupa'daki Olaylar" eklenmiştir. Sığınmacı tanımına baktığımızda ise "Mülteci" tanımı ile aynı olup sadece "Avrupa'daki Olaylar" ibaresi çıkarılmıştır (İltica Yönetmeliği, 1994: md3). Yönetmeliğin 4. maddesine bakıldığında ise bazı problemler göze çarpmaktadır. Ülkeye yeni gelen mültecinin 10 gün içinde bulunduğu yerdeki valiliklere başvuruda bulunması gerekir. Ancak 10 günden sonra başvuran mültecinin başka bir ülkeye sığınma hakkı tanınsa bile şu anki bulunduğu ülkeden sınır dışı edilme durumu bulunmaktadır. Bu durum ise tartışmalara sebebiyet vermektedir (Ergüven ve Özturanlı, 2013: 1027). Oluşan bu karmaşıklık için 2006 senesinde "Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik" faaliyete girmiştir. Eski durumda olan "10 Gün" ibaresi "En Kısa Sürede" ibaresi olarak değişmiştir. Ek olarak gecikme olmamasına dikkat çekilmiş ve gecikmesi olduğu zaman nedeninin açıklanması istenmiştir. 1994 yılında yer alan yönetmeliğe göre gelen sığınmacılar ve mülteciler için yapılacak mülakatları İçişleri Bakanlığı'ndan alınıp valiliklere verilmesine karar verilmiştir. Ancak Yapılan bu mülakattaki belgeler ve evraklar İçişleri Bakanlığı'na gönderilecektir. Gerekli olacak bütün durumlar İçişleri Bakanlığının mevzuatına göre yapılır. Bir başka değişiklikler ise sığınma, barınma, nakil, diğer ülkelere kabul ve bunun gibi durumları BMYYK ve IOM gibi sivil toplum örgütleri ile işbirliği yaparak, bu örgütler gibi sivil toplum kuruluşlarının katılımının oluşturulmasıdır (2006 Yönetmeliği, md 7). 8. maddedeki durum ise coğrafi çekince ile benzer bir durumda olan savunma oluşumdur. Sınırlara kadar gelen yabancıların sınırları geçmeden durdurulması öngörülmüştür. İlgili makamlar ilgili konu ile ilgili önlemler

almaları bildirilmiştir (1994 Yönetmeliği, md8). 10. maddede ise ülkeye gelen yabancılar buldukları süre boyunca devletin gözetim altında kalacaklardır. 11. maddede ise ülkeye gelen yabancılar devletin gösterdiği sığınma kamplarında kalacak olup bu merkez kampların sınırlara yakın olması kurulacağı açıklanmıştır. (1994 Yönetmeliği, md 10-11). 2013 YUKK (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu) yürürlüğe girene kadar sığınmacı ve mülteciler ile ilgili kurumsal çalışmalar 1994 İltica Yönetmeliği ile devam etmiştir.

Yabancıların Çalışması Hakkında Kanun (4817 Sayılı Kanun)

4817 sayılı kanun Türkiye'ye gelen yabancıların çalışma durumları ve esas hakkındaki koşullar hakkında bilgi vermek amacıyla 2003 yılında kabul edilmiştir. Mülteci ve sığınmacıların kabul gördü, işlemlerin yapıldığı kurumlar ile çalışma izni veren bakanlığa bağlı diğer kurumlar birleştirilmeye çalışılmış, tek bir çatı altında toplanmak amaçlanmıştır. Bu kanunun oluşturulmasındaki temel amaç önceki mevzuatlarda yaşanan problemlerin önüne geçmek ve tıkanıklığı önlemektir. Mevzuat yönünden eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı izinlerin toplandığı ve uygulamaların faaliyete geçirildiği bakanlık olmuştur (Gözüküçük, 2014: 19). Oluşturulan bu kanun bir yabancıya çalışmaya başlamadan önce izin alması gerektiğini gösterir. Bu gereksinimler ile birlikte çalışma süreleri de belirlenmiştir. 4. maddeye bakıldığında izin durumunu göstermektedir 5. maddede ise yabancı bir kişiye verilecek çalışma süresi bir yıl olabileceği bildirilmiştir. Uzatma şartlarına bakıldığı zaman; şart olarak aynı işyeri aynı meslekle uğraşmasını gerektirir. Gerekli şartlar taşıntı takdirde uzatma süresi 3 yıl olarak yapılabilir. 3 yılın sonunda aynı meslek şart olmak koşuluyla yabancı kişi farklı bir yerde çalışabilir bu durumda ise çalışma izni 6 yıla kadar çıkarılır. Diğer bir konuya bakıldığında ise gelen yabancıların eşi ve çocukları da onunla birlikte 5 yıl kesintisiz yaşadığı zaman çalışma iznine sahip olabilecektir (4817 Sayılı Kanun: 2003: 8362).

Madde 8'e bakıldığında ise çalışma şartları, zamanları ve koşullarından istisnai durumlarına yer verilmiştir. Farklı düşüncelere sebebiyet ile 2510 sayılı kanuna göre Muhacir veya mültecileri kanunda görülen süreden bağımsız olarak farklı bir süre tahsis edilebilir. Bu duruma ek olarak Avrupa Birliği vatandaşı kişilerin ve bu bağımsız süreden faydalanacağı, ayrıca eş ve çocuklarının da bu süreden faydalanacağı bildirilmiştir (4817 Sayılı Kanun: 2003: 8363).

SONUÇ

Türkiye kurulduğu günden itibaren göç durumlarını her zaman yaşamaktadır. İlk olarak savaştan sonra Anadolu topraklarına gelen Türk ve Müslüman kökenleri insanlarla beraber göç artık Türkiye Cumhuriyeti Devleti için değişmez bir unsur olmaya başlamıştır. Devlet gelen bu insanları yerleştirmek için belirli bölgeler ayarlayıp, bu bölgelere yerleştirip evler verdiği zamandan itibaren devlet kurumlar olarak göçlere karşı çözümler üretmeye başlamıştır. Ancak dönemin devletlerinin savaş sonrası yapılarından dolayı Türkiye'de genel olarak ulus devleti yolu izlediği Anadolu'ya Türkler kabul gördü. Bazı durumlarda Türklerin dışında yabancılarında kabul aldığı durumlar vardır. Nazi Almanya'sının kurulması ile birlikte akademik kimlikle pek çok Yahudi insan Türkiye'ye gelmiştir. Devlet bu kişilere eğitim alanında pek çok fırsat tanımış akademinin ve eğitim kilit noktalarına bu kişileri getirmiştir. Gelen bu hocalar sayesinde Türkiye eğitim döneminde yeni bir çağ yaşamıştır. Genel olarak bakıldığı takdirde Türkiye 80'li yıllara ulusal bir göç politikası izlemiş ve bu yönde kanun ve yönetmeliklerini oluşturmuştur. Küreselleşme ile birlikte dünya genelinde uluslararası etkileşim düzeyi artmış, imkanlar daha kolay ulaşılabilir hale gelmiştir. Bu durumun sonucunda Türkiye'nin coğrafi konumu ile itibarıyla de Türkiye'nin takip etmiş olduğu göç politikası uluslararası bir hale gelmiştir. Alınan kararlar ülkelerin beraber almış kararlar ile birlikte ülkelerin kendi çıkarları için de oluşturdukları politikalar da eklenmiştir. Türkiye de Avrupa Birliği uyum sürecine kadar bu yolu izlemiştir. Ama ilk olarak kendi çıkarlarını önde tutmuş olup, uluslararası politikalara da uyum sağlamıştır.

KAYNAKÇA

1. 4817 Sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun (27.02.2003).
2. 5682 Sayılı Pasaport Kanunu (15.07.1950).
3. 5683 Sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun.
4. 5971 Sayılı Kanun.
5. ABADAN UNAT, N. (2002). "Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa" Bilgi Üniversitesi Yayınları. Ss. 42. İstanbul
6. ADIGÜZEL, Y. (2016). "Göç Sosyolojisi", Nobel Akademik Yayıncılık; 1. Baskı Akademi Yayıncılık, Ankara.

7. AĞANOĞLU, Y. (2001). ‘‘Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Balkanların Makus Tarihi Göç. Kum Saati Yayınları. İstanbul.
8. AKGÜNDÜZ, A. (1998). ‘‘Migration to and from Turkey to Western Europe (1960-1974) An Analytical Review’’. Ss 12.
9. AKTEL, M. & KAYGISIZ, Ü. (2018). ‘‘Türkiye’de Göç Yönetimi’’, ss. 579-604, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Isparta.
10. ALAN, B.P. (2016). ‘‘ Türkiye’nin Göç Yönetimine Yaklaşımı: Mevzuat ve Uygulama.’’ Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilim Enstitüsü. İstanbul.
11. BAŞEL, H.(2007). ‘‘Türkiye’de Nüfus Hareketlerinin ve İç Göçün Nedenleri.’’,ss. 515, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi.
12. ÇETİN, N. (2010). ‘‘1914 Osmanlı-Yunan Nüfus Mübadelesi Girişimi’’. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Konya.
13. DÖNMEZ KARA, C.Ö. (2015). ‘‘ Göç Bağlamında Uluslararası İşbirliği ve Türkiye’nin Politikaları.’’ (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çanakkale.
14. DUMAN, Ö. (2009). ‘‘Atatürk Döneminde Balkan Göçmenlerinin İskan Çalışmaları’’, ss. 473-490, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi. Ankara.
15. EMEK İNAN, C. (2014). ‘‘ Türkiye’de İskan Siyaseti: İskana Yönelik Örgütsel Yapı Üzerinden Bir İnceleme.’’ Göç Araştırmaları Dergisi.
16. ERGÜVEN, N. S. & ÖZTURANLI, B. (2007). ‘‘Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye’’, ss.1007-1062, Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi. 62(4). Ankara.
17. ERKİRAL TAVAS, O. (2015). Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Tam Üyelik Sürecinde Uluslararası Göç Yönetimi Stratejisi (Bir Model Önerisi). (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
18. GİB, Göç İdaresi Başkanlığı. <https://www.goc.gov.tr/>
19. HALAÇOĞLU Y. (2006). ‘‘XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi.’’ Türk Tarih Kurumu Yayınları. Ankara.
20. İÇDUYGU, A. (2000). The Politics of International Migratory Regimes: Transit Migration Flows in Turkey, ss.165, International Social Science Journal.
21. İÇDUYGU, A. (2003) Irregular Migration in Turkey, IOM Migration Research Series, No.12, Geneva: International Organization for Migration.
22. İçduygu, A. (2010). Türkiye’de Uluslararası Göçün Siyasal Arkapları: Küreselleşen Dünyada Ulus-devleti İnşa Etmek ve Korumak. B. Pusch, & T. Wilkoszewski (Der.), Türkiye’ye Uluslararası Göç. Kitap Yayınevi. İstanbul.
23. İÇDUYGU, A. (2014), ‘‘Bir Siyaset Siyasa Alanı Olarak Son Yüzyılda Göç: Son Yüzyılda Dünya ve Türkiye’’, Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları 1923-2023: Ulus Devlet Oluşumundan Ulus Devlet Ötesi Dönüşümlere, MireKoç Raporları, (Ed. Ahmet İçduygu, Sema Erder ve Ö. Faruk Gençkaya), Koç Üniversitesi Koç Araştırma-ları Merkezi. İstanbul.
24. İNCE, C. (2018). ‘‘Uluslararası Göç Politikaları: Temel Konular ve Temel Sorunlar.’’ Toplumsal ve Siyasal Bilim Araştırmaları. İksad Yayınevi.
25. KARTAL, H. (2008). ‘‘Avrupa Birliği Yasadışı Göç Politikaları ve Türkiye’ye Yansımaları’’. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
26. KAYGISIZ, Ö. (2013). ‘‘AB’nin Dışsallaştırma Stratejisinin Türkiye’nin Düzensiz Politikasına Etkisi’’. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Girne Amerikan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Girne.
27. MALKARA, F. (2017). ‘‘ Arap Baharı Sonrası Akdeniz’de Yaşanan Düzensiz Göçün Avrupa Birliği Kapsamında Güvenlik Boyutu ve Uluslararası Hukuk Açısından İncelenmesi’’. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.
28. Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme (1961).

- 29.SALLAN-GÜL S. (2002). ‘‘Dış Göçler, Yoksulluk ve Türkiye’de Göçmenlere Yönelik Yardımlar’’, ss. 79-93, İnsan Hakları Yıllığı.
- 30.T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı (2022). ‘‘goc.gov.tr’’
- 31.Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiyeden İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (2014).
- 32.UNHCR Turkey Operational Update. November 2019. www.unchr.org
- 33.URK, M. (2010). ‘‘Göç Olgusu Bakımından Mülteciler, Sığınmacılar ve İnsan Hakları’’. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.